

Utredningen Gestaltad livsmiljö SOU 2015:88 (dnr Ku2015/02481/KL)

Betänkandet är omfattande och berör frågor som inte direkt är av betydelse för universitetets uppdrag eller verksamhet, vilket ligger till grund för att Linköpings universitet avstår från att kommentera ett stort antal förslag och detaljer i betänkandet. Yttrandet är i huvudsak strukturerat efter utredningens kapitelindelning, med undantag av yttranden kring delar av verksamheten hos den föreslagna myndigheten Gestaltad Livsmiljö vilka behandlas under de kapitel verksamheten berör.

Språket och begreppen (kapitel 3)

Linköpings universitet delar utredningens bedömning att det finns fördelar med att se arkitektur, form och design som en helhet, som bygger på pluralism och inklusion. Det är samtidigt viktigt att utveckla en politik som stärker vart och ett av de ingående områdena. Ett sådant flerdisciplinärt synsätt som beskrivs i utredningen (s.211) stämmer väl med universitetets inriktning och framtidssyn.

Linköpings universitet vill också understryka vikten av att förstärka och utveckla den samrådsgrupp som finns mellan Närings-, Miljö-, Energi-, Utbildnings-, Social-, Arbetsmarknads- och Kulturdepartementet som idag hanterar politiken, och deras roll för att tydligare synliggöra det tvärssektoriella ansvaret inom Regeringskansliet.

Linköpings universitet anser att arkitektur, form och design bör ges samma möjligheter att utvecklas var och en för sig och i samverkan skapa innovativa lösningar för ett framtida hållbart samhälle. Universitetet förespråkar ett pluralistiskt och interdisciplinärt perspektiv med samverkan mellan de tre fälten, med utgångspunkt i människan som medborgare och samskapare i samhälle, politik, organisationer och näringsliv. Med en sådan utgångspunkt rymmer en ny politik för arkitektur, form och design också utmaningar som t.ex. distribuerad additiv produktion, utveckling, spridning av designförmåga i offentliga organisationer, välfärdens förändring bortanför new public management, och den kollaborativa ekonomins utveckling.

Linköpings universitet föreslår att frågor som rör globalisering och internationalisering i förhållande till området Gestaltad Livsmiljö integreras som en självklar aspekt i politiken. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av att välfärdsystem i Sverige och de länder som åberopas i utredningen gestaltar välfärd, demokrati, inkludering och exkludering på olika sätt. Vidare behöver en diversifierad befolkning med erfarenheter och kunskaper från många delar av världen göras delaktiga i uppbyggnaden och genomförandet av politiken. Det offentliga samtalet om arkitektur, form och design är av stor vikt, eftersom vår gestaltade livsmiljö är en demokratisk fråga.

Perspektivet gestaltad livsmiljö (kapitel 4)

Linköpings universitet vill understryka vikten av att utredningens förslag är riktade till ett flertal departement. Utredningen presenterar några framväxande utmaningsområden, vilka framförallt formuleras ur ett arkitekturperspektiv; dessa bör i förlängningen kompletteras med utmaningar även inom form- och designområdena, det vill säga alla de tre perspektiv som utredningen bygger på. Utmaningar där t.ex. design kommer att vara centralt, är bland annat omvandlingen från New Public Management, ett nytt tjänstebaserat samhälle, och en välfärd baserad på samskapande.

Linköpings universitet vill också understryka vikten av att se arkitektur, form och design, som krafter för innovation och tillväxt. Här spelar Näringsdepartementet och Vinnova en central roll för att förstärka, vidareutveckla och tydliggöra det designdrivna innovationssystemet i Sverige, parallellt med det teknikdrivna- och affärsdrivna innovationssystemen som varit i fokus.

Lärdomar från andra länder (kapitel 5)

Linköpings universitet vill betona att lärdomar finns att hämta på den internationella arenan, inte bara genom andra länder. Inom design, t.ex. ger EU genom ett antal pilotprojekt och satsningen Design for Europe tillgång till en europeisk samverkansplattform där det är centralt att aktörer från Sverige deltar. Samrådsgruppen bör vara aktiva inom den samverkansplattformen och samverka med liknande grupperingar i andra länder som bl.a. Finland, Storbritannien, och Singapore. Den handlingsplan som tagits fram inom kommissionen för designdriven innovation bör också användas som grund för att vidareutveckla en ny politik i dess tillämpningar.

Linköpings universitet menar vidare att det finns goda möjligheter att utveckla Sveriges specifika roll tydligare i relation till en internationell kontext samt att internationalisering är ett kvalitetskriterium för uppbyggnaden av en ny politik. I utredningen konstateras att "Sverige är i och med arbetet med en ny politik med perspektivet gestaltad livsmiljö ett föregångsland." (s, 18). Vi instämmer i att det är viktigt att Sverige utvecklar en ny politik med perspektivet gestaltad livsmiljö, men det finns skäl att bättre underbygga och precisera på vilket sätt Sverige är eller kan bli ett föregångsland i ett internationellt perspektiv. I utredningen tillkännages att: "Utredningen har sett på Danmarks, Norges, Nederländernas, Storbritanniens och EU-kommissionens arbete med arkitektur- och designpolitik och hur samverkan ser ut mellan aktörer inom arkitektur, form och design." (s, 18). Det finns skäl att utöka omvärldsanalysen för att på ett tydligare sätt formulera Sveriges roll i en vidare internationell kontext som design befinner sig i.

Förslag till nya nationella mål (kapitel 6)

Linköpings universitet förordar utredningens förslag, men saknar en tydlighet i relation till de i utredningen tre ingående områdena.

Med utgångspunkt i att utredningen föreslår en helhetssyn på området, baserat på ökad kommunikation om och kunskap kring området, hade en sammanställning av de existerande mål som finns inom andra politikområden som är tänkta att vara en del av att realisera en ny arkitektur, form och designpolitik, varit lämpligt att lyfta fram. Det hade gett en välbehövlig översikt, och ett tydliggörande av vilka dessa är, och möjliggjort för de olika politikområdena att göra en analys av hur dessa kan kompletteras eller omformuleras för att ännu bättre bidra till en ny arkitektur, form och designpolitik.

Förslag till en ny myndighet (kapitel 7)

Linköpings universitet tillstyrker inte förslaget om att bilda en ny myndighet med arbetsnamnet Gestaltad Livsmiljö, det saknas en tillräcklig bredd i utredningen för att motivera de uppdrag som den myndigheten föreslås ha. Vi bedömer dessutom att en sådan myndighet inte främjar den annars goda ambitionen att skapa en "bred tvärsektoriell kunskapsutveckling [...] för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö".

Linköpings universitet avstår från att yttra sig över detaljer rörande ArkDes tidigare och fortsatta organisering.

Linköpings universitet vill samtidigt understryka utredningens förslag att ompröva och förnya det statliga åtagandet kring den typ av uppdrag som ArkDes har, för hela det område som utredningen avser, inte bara arkitektur. Vi betonar därför att det är en viktigare fråga att utveckla en politik som utgår från hela områdets ingående delar ur ett musei, samlings, biblioteks och utställningsperspektiv. Det saknas idag såväl politik som uppdrag som gör att flera viktiga delar av det som är vår samtida form, design och arkitektur samlas, ställs ut, dokumenteras och debatteras. Genom att ta ett helhetsgrepp på en väsentlig del av bland annat vårt pågående historieskrivande, kan också verksamheten utvecklas i samklang med annan utveckling inom t.ex. musei- och utställningsvärlden.

En målsättning som genomsyrar hela utredningen Gestaltad Livsmiljö är att öka kommunikationen inom fältet – en dialog som bör inkludera både beställare, utförare och brukare. Det offentliga samtalet i sin tur förutsätter en mångfald, kunniga aktörer och forum, såsom tidskrifter, intresseorganisationer och museer, som väcker intresse, sprider kunskap och skapar opinion. Det är glädjande att det i utredningen betonas att en förutsättning är att detta sker inte bara koncentrerat till en fysisk plats, utan att det alltid handlar om nationella uppdrag med närvaro bortanför den institutionella placeringen.

Det saknas idag den framsyn som behövs för att samla, arkivera, ställa ut, dokumentera och debattera kring t.ex. industridesign, interaktionsdesign,

form/hantverk och tjänstedesign. Idag är det oss veterligen ingen som till exempel samlar de skisser som våra framstående designers, inom det privata och offentliga, gör av tjänster och interaktiva lösningar och system. För att vara aktuell och spegla området som helhet är det ett krävande uppdrag, utöver de uppdrag som ArkDes och Nationalmuseum har idag. Med fokus bara på design, så behövs dels en aktiv utställningsverksamhet av den design som händer i samtiden, då utställningarna i sig är centrala för att sammanställa och kritiskt granska sådant som inte går att lägga på hyllan i ett arkiv. Dels behövs en verksamhet som förhåller sig dokumentärt till vad design är, vad design gör och vilka argument som ligger bakom dessa två, och därför behövs arbete med produktioner bortanför de traditionella utställningarna.

Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik (kapitel 8)

Linköpings universitet avstår från att kommentera detaljer i utredningens förslag, eftersom här saknas en tydlighet i relation till de i utredningen tre ingående områdena.

Höjd kompetens inom offentlig upphandling (kapitel 9)

Linköpings universitet ser positivt på att Upphandlingsmyndigheten får i uppdrag att utveckla sin förmåga att agera som stöd genom metodstöd och handledning för upphandling av gestaltningstjänster.

Linköpings universitet är en upphandlingsaktör som deltar i många upphandlingssammanhang inom ramen för det område som definieras av utredningen. I samband med nya och befintliga verksamhetslokaler inklusive utrustning och inredning för utbildning och forskning på såväl Campusområden och Universitets-sjukhus, men också i samband med utveckling av tjänster och IT-system. Vi välkomnar därför möjligheter att vidare utveckla upphandlingsområdet.

Linköpings universitet vill också poängtera att arkitektur, form och design inte bara uppträder som upphandlad kompetens. Myndigheter, kommuner, landsting m.fl. hör alla till de som upphandlar arkitektur, form och design. Men, många av dessa arbetar idag inte med design enbart genom upphandling, utan som en integrerad del av sin innovations- och utvecklingsverksamhet. Därför handlar det också om en förmåga som är integrerad i såväl offentliga som privata verksamheter, och en politik behöver därför också göra insatser för att stärka den integrationen.

Insatser för kunskap, kompetens och samverkan (kapitel 10)

FORSKNING

Linköpings universitet ställer sig bakom förslaget att skapa långsiktig finansiering för forskningsnätverk inom design, och är beredda att ta ansvar för koordinering och vidareutveckling av det befintliga nätverket. Designforskningen har

sedan 2008 genom den VR-finansierade satsningen på en nationell designforskar-skola, kallad Designfakulteten, samlat forskare och doktorander från ett stort antal lärosäten i Sverige, och ränt stor uppmärksamhet i våra Nordiska grannländer, samt Storbritannien och USA. Samarbetet har varit utvecklande och inneburit att designforskningsmiljöer har kunnat etableras på ett mindre antal lärosäten. För de enskilda deltagarna har det varit givande att kontinuerligt möta och samverka med doktorander från andra universitet. Sammantaget finns i Designfakulteten ett 50-tal aktiva doktorander och ett 20-tal utexaminerade.

Linköpings universitet ställer sig positivt till en forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande. En sådan satsning, som kan innehålla såväl nyfikenhetsdriven forskning som nyttodrivna forskning, bör i sådana fall koordineras mellan forskningsfinansiärer med olika uppdrag i finansieringssystemet, som Vetenskapsrådet, Formas och Vinnova.

Linköpings universitet tillstyrker dessutom att forskningsnätverk inom arkitektur bör ges en långsiktig finansiering. Därutöver bör möjligheterna för hur en motsvarande infrastruktur kan byggas upp för konsthantverk, slöjd och hantverk undersökas med stöd av den kommande forskningspropositionen. Bildandet av en forskarskola (s.219) i samverkan med andra universitet som driver forskning inom konsthantverk, hantverk, kulturarv, byggnadsvård, sensorik, material och teknikutveckling kan samla den forskning som idag pågår på olika håll samt leda till att värdeskapande ny forskning utvecklas. Alla satsningar på sådan infrastruktur bör utvärderas periodiskt.

Linköpings universitet vill samtidigt understryka att det parallellt med de tekniskt drivna, affärsmässigt drivna och medicinskt drivna FoI-systemen saknas en politisk satsning på det designdrivna FoI-systemet. Det här är något som indirekt identifieras i utredningen. Med utgångspunkt i de utmaningarna som lyfts fram i utredningen och den handlingsplan för designdriven innovation som får genomslag i EUs stora forskningsprogram Horizon2020 verkar det lämpligt att uppdra åt lämplig aktör, genom regeringsuppdrag eller regleringsbrev, att utveckla satsningar på att stärka och utveckla ett sådant FoI-system. Vinnova har under 2014 stöttat den strategiska forskningsagendan People Powered Future som genom ett 100-tal aktiviteter levererade en första beskrivning av ett sådant FoI-system.

Vi tillstyrker inte förslaget att den föreslagna myndigheten Gestaltad Livsmiljö skall ha ansvar för forskning. Det är oklart i utredningen vad detta innebär. Forskning bör ske i forskningsmiljöer, och inte av enskilda eller ett litet antal personer i isolerade organisationer.

Linköpings universitet ser positivt på tillförandet av forskningsresurser kring upphandling av arkitektur, form och design. Vi betonar däremot att lämplig aktör för att driva ett sådant program vore Formas eller Vinnova, i nära samverkan med bland andra Upphandlingsmyndigheten.

UTBILDNING

Linköpings universitet ställer sig tveksamma till att utvärdera effekterna av studieavgifter särskilt för utbildningar inom form och design. Även om kravet på full kostnadstäckning varit extra kännbara inom dessa områden är effekterna märkbara inom samtliga utbildningsområden. Vi bedömer dock att ett mer utvecklat stipendiesystem skulle vara mer angeläget än exempelvis avgiftsbefrielse.

Breddad rekrytering är ett viktigt uppdrag för högskolan men vi menar att de ambitioner som uttrycks i betänkandet om att utvärdera utbildningar inom arkitektur, form och design utifrån perspektivet breddad rekrytering inte bör särskiljas från utvärdering av andra utbildningsområden och att uppdraget att utforma sådana tematiska utvärderingar ska genomföras av Universitetskanslerämbetet i samråd med sektorn, studenterna och yrkeslivet, såsom riksdagen har beslutat.

Linköpings universitet vill klargöra att former och processer för övergripande och tematiska utvärderingar av utbildningar bestäms och genomförs av Universitetskanslerämbetet.

Vi tillstyrker att utbildning inom områdena arkitektur, form och design utvecklas för att ge ett holistiskt tvärvetenskapligt perspektiv inom ramen för gestaltad livsmiljö. Detta kan uppnås både genom inhämtande av direkta kunskaper och färdigheter inom utbildningarna men insatser blir särskilt intressanta om de består i gemensamma projekt med studenter från andra utbildningsområden. Linköpings universitet har lång och bred erfarenhet av att integrera design och andra kunskapsområden med varandra, i såväl tekniska, humanistiska som konstnärliga utbildningar.

LiU delar utredningens syn på att människors olikheter är en komplicerad process som kräver ett jämlikt skeende där varierande förutsättningar och behov beaktas. Framtidens arkitekter, formgivare och designers bör tränas att i sin professionella praktik vara medvetna om de normer och värderingar som styr och hur det gestaltas i slutresultatet.

Linköpings universitet vill uppmärksamma betydelsen av innovativ och kreativ metodutveckling kopplat till centrala aspekter i utredningen som helhetssyn, samverkan och dialog samt ett inkluderande och demokratiskt samhälle. Som framhålls i utredningen (s, 219): "Konstens gestaltande kraft, med utrymme för fantasi, prövande och undersökningar som utmanar människans sinnen, är betydelsefull för utformningen av livsmiljöer." Vi vill argumentera för att kreativa formgivningsprocesser med inspiration från det konstnärliga området är intimt förknippade med forskarsamhällets förmåga att arbeta interdisciplinärt och utveckla vetenskapliga arbetsätt i skärningspunkten mellan arkitektur, design, konst och socialvetenskapliga kunskapsområden.

I den tvärvetenskapliga forsknings- och utbildningsmiljö kring vilken Linköpings universitet byggt sin kunskapsproduktion och utbildning finns goda förutsättningar att utveckla kreativa metoder för gestaltning som verktygslåda för demokratiska och dialogiska processer kopplat till aktuella frågor som migration och utsatta grupper. Det handlar om asylsökande och "papperslösa människors" möjligheter och be-

gränsningar att orientera sig i den arkitektur som kännetecknar den svenska välfärdsstatens organisationer och institutioner. Detta aktualiserar frågor om hur de miljöer som byggts och befolkats möjliggör eller förhindrar möten och demokratiska processer. Vid Linköpings universitet är området gestaltad livsmiljö av central betydelse också för utbildningen av de sociala professionerna.

Linköpings universitet anser vidare att målet att öka kunskapen inom hela utbildningsväsendet – från grundskolan upp till universitetet är lovvärt.

ANNAN KUNSKAPSUTVECKLING/FÖRMEDLING

Linköpings universitet ställer sig inte bakom att förlägga en stödfunktion omfattande stöd och kunskap för ökad användning av designmetodik i statliga verksamheter till en särskild myndighet. Utmaningen för de flesta offentliga organisationer och myndigheter är att integrera design i sin verksamhet, och bygga strategisk kapacitet. I de studier som gjorts, bland annat av Vinnova, kring förutsättningar för ökad användning av designmetodik i offentliga tjänster befinner sig Sverige i ett läge bortanför det behovet, och där ett strategiskt nationellt ledarskap behöver formos på ett annat sätt.